

BIBLIOTEKAR - SPECIALNA KNJIŽNICA - PODJETJE

**Nada Čučnik - Majcen, Centralna tehniška knjižnica
Univerze v Ljubljani**

UDK 023 : 026

ČUČNIK - Majcen, Nada: Bibliotekar - specialna knjižnica - podjetje. Knjižnica, Ljubljana, 34(1990), št. 3, str. 131-137

Smo na pragu informacijske dobe in najpomembnejši dejavniki razvoja so človek - znanje - informacije.

Rezultati v naslovu omenjene povezave so močno odvisni od vodstva podjetja in uporabnikov.

Povezovalni dejavnosti bi morali posvetiti več pozornosti in kakovostno razvijati, ne pa ukinjati ali degradirati knjižnico in profil knjižničarja kot se danes, v težki ekonomski situaciji podjetij, ponekod opaža.

Primerno usposobljen bibliotekarski strokovnjak mora biti enakovreden drugim raziskovalcem.

UDC 023 : 026

ČUČNIK - Majcen, Nada: Librarian - special library - enterprise. Knjižnica, Ljubljana, 34(1990), no. 3, p. 131-137

We are entering into the information age where human knowledge and information are going to play the crucial role.

The results of combining the terms mentioned in the title depend strongly on managers of the firms.

Library and librarian profiles in a business firm should be given more attention, the development of coordination and quality should be enabled. In a difficult economic situation libraries shouldn't be degraded or even suppressed as we can see in these days.

A well educated and trained librarian should have the same status as the researcher.

Spremembe v svetu na področju znanja in vedenja so zelo velike in hitre. V našem okolju tem spremembam dodajmo še druge enako pomembne in celo bolj revolucionarne spremembe, kot sta prevrednotenje človeških vrednot in obdobje novega iskanja ravnovesja med človekom, družbo, naravo. Tudi na področju knjižničarstva gre za *iskanje novega ravnovesja*, še posebej pa na področju specialnega knjižničarstva, ki je vezano na gospodarstvo. Bibliotekar v specialni knjižnici, njegovo mesto in status v podjetju, povezave in razmejitve med knjižnico in INDOK službo v podjetju, *nujne povezave knjižnice in bibliotekarja z vodstvom podjetja* so vroče teme našega današnjega in tudi jutrišnjega dne. Bibliotekar je oz. bo informacijski strokovnjak, ki bo deloval v skladu z geslom specialnega bibliotekarstva "Putting knowledge to work", kot nam je to ljubeznivo posredovala prof. dr. Katherine Cveljo, ki je letos pet mesecev preživela med nami in neutrudno prenašala v naše bibliotekarske vrste svoje bogato znanje s področja bibliotekarske in informacijske znanosti.

Danes nastopajo v našem okolju težki problemi. Sedanje zelo slabe gospodarske razmere, spremljajoči negativni pojavi na področju nelikvidnega gospodarstva, pa povzročajo nujno prestrukturiranje nesodobnega gospodarstva. S prestrukturiranjem gospodarstva je žal povezan *problem tehnoloških presežkov delavcev*. Ne samo prestrukturiranje, temveč tudi nova tehnologija omogoča racionalizacijo dela in povzroča odpuščanje delavcev, posebno pri podjetjih. Na žalost so med njimi tudi že nekateri delavci knjižnic. Ne da bi vodstvo podjetja dolgoročno ocenilo razvoj in vizijo podjetja v prihodnosti, ter vzpodbujalo dejavnike tehnološkega razvoja v podjetju, med katere gotovo spada tudi specialna knjižnica z bibliotečno in INDOK službo, se le-to enostavno odloča po kriterijih najmanjšega odpora za linearno zmanjševanje oz. administrativno zmanjševanje števila delavcev. Pri reorganizaciji oz. prestrukturiranju podjetja se dogaja, da zmanjšujejo število delavcev v knjižnici, ali pa pri odhodu bibliotekarja v pokoj ocenijo delovno mesto vodje knjižnice na ravni administrativnih delavcev (s srednjo izobrazbo). Če pa se podjetje zapre, je razumljivo, da so med odpuščenimi delavci tudi bibliotekarji in informacijski strokovnjaki. Verjetno se nekateri vodstveni delavci danes tudi sami ne zavedajo, kakšno hudo napako delajo! Še posebej tam, kjer imajo na razpolago sposoben, prilagodljiv in že ustrezno strokoven bibliotekarski in informativni kader. Primerno izobražen *bibliotekar informacijski strokovnjak bi moral biti enakovreden raziskovalcu*.

Iz izkušenj vemo, da se specialna knjižnica, ki je življenjskega pomena za razvoj podjetja, prehitro ukinja, vemo pa tudi, kako težko in počasi se da znova oživeti knjižnico in pridobiti ustrezne kadre. Potem je mogoče na koncu le ugotoviti, da je šlo za neekonomično in za podjetje ali institucijo škodljivo dejanje.

Razmišljanje o teh pojavih bom skušala predstaviti in le nakazati v pričujočem prispevku, saj se jasno zavedam kompleksnosti in medsebojne odvisnosti velikega števila dejavnikov.

Specialna knjižnica - križišče informacij v podjetju

Najprej želim definirati pojem specialne knjižnice, ki naj bo izhodišče nadaljnje obravnave.

Po slovenskih standardih za specialne knjižnice (1), ki so nastali zahvaljujoč požrtvovalnemu delu Sekcije za specialne knjižnice, ki ima sedež v Centralni tehniški knjižnici Univerze v Ljubljani in so v fazi sprejemanja pri strokovnem svetu za knjižničarstvo Republike Slovenije, sta pod besedo specialna knjižnica zajeta tudi INDOK center in INDOK služba. Iz standardov povzemam tudi nekaj misli o mestu specialne knjižnice v podjetju.

1. Pravilen odnos organizacije do specialne knjižnice pogojuje učinkovito knjižnično in informacijsko službo za zadovoljevanje informacijskih potreb organizacije.
2. Specialna knjižnica ima pomembno vlogo pri strateškem, upravljalnem in strokovnem odločanju podjetja. Glede na to mora obstajati tesno sodelovanje s strokovnim kolegijem razvojnega oddelka in s strokovnjaki v podjetju ali družbi pri vseh pomembnih nalogah (raziskovalni projekti, razvojni programi, sanacija podjetja ali družbe ipd.)

Pod vplivom novih informacijskih tehnologij, ki so danes že močno prisotne v naših podjetjih, kadar specialne knjižnice razpolagajo s tehnološko opremo svojih podjetij in podporo vodstva za razvoj knjižnice v informacijski center ali agencijo, kot to omenjata M. Šlajpah in M. Oblak (2) v njunem prispevku na 11. Skupščini zveze društev bibliotekarjev Jugoslavije leta 1986, specialne knjižnice razvojno prehajajo v proces nenehnega prilagajanja potrebam in zahtevam časa. Tako to področje postaja v podjetju informacijsko središče in povezovalec virov informacij.

Res je to področje pri nas imelo ločen razvoj, ločeni sta bili bibliotечna in INDOK dejavnost. Vzroki tega pojava so že obdelani v naši strokovni literaturi (3). V razvitem svetu je bila INDOK dejavnost logična posledica razvoja bibliotekarske stroke.

Mogoče nam bo izjava Jeffreya Sachsa, enega od vodilnih ameriških ekonomistov, profesorja na Harvardu, ki je pred kratkim obiskal gospodarstvo Slovenije, povedala vse: "Vzhodnoevropske države si bodo morale izbiti iz glave utopični "tržni socializem", ki temelji na javni lastnini in delavskem samoupravljanju in se

lotiti tržnega gospodarstva zahodnega sloga". Če izjavo apliciramo na področje specialnega knjižničarstva, bi lahko rekli, lotimo se razvoja tega segmenta po zahodnem vzgledu; v prvi vrsti na osnovi finančnih možnosti družbe in na osnovi medsebojne koordinacije in kooperacije.

Vodstvo podjetja - povezava s specialno knjižnico

Razvoj ustreznega knjižnično - informacijskega sistema specialne knjižnice kot dela celotnega informacijskega sistema podjetja je odvisen najprej od *podpore in razumevanja vodilnih struktur*. Velik del odgovornosti za uspeh ali neuspeh podjetja in s tem tudi dejavnosti knjižnice nosi poslovodna struktura in ljudje, ki so odgovorni za razvoj. Če vemo, da je vodstvo podjetij in institucij do pred kratkim v večini primerov bilo pri nas politično dirigirano in ni imelo strokovnega znanja, ki je potrebno za odločanje in razvoj, je toliko bolj žalostna slika, ki jo kaže statistika, ljudi, ki so odgovorni za razvoj.

Iz statističnih podatkov izpred nekaj let smo povzeli, da je v slovenskih podjetjih, od 100. 000 delovnih mest, ki so na neki način povezana z razvojem, ustrezno zasedena le ena petina. To pa pomeni, da nam tudi na teh tako pomembnih vodilnih in vodstvenih mestih, močno primanjkujejo strokovnjaki. Vidimo, da nam pri procesu reorganizacije gospodarstva in seveda tudi specialnih knjižnic kot vitalnih informacijskih centrov primanjkujejo ustrezno izobraženi strokovnjaki. Tudi tu bo potrebno to strukturo ljudi izobraziti. Dosedanja vodstva v slovenskem prostoru so imela relativno malo posluha za pravi razvoj knjižnic. V razvitem poslovnem svetu se že zelo zavedajo pomena specialne knjižnice kot informacijskega centra. Človek, znanje in informacije so največje bogastvo sodobnega podjetja, zato sta temu prirejena tudi organizacija in vodenje podjetja.

Podjetja morajo voditi najboljši ljudje, ki se bodo zavedali usodne pomembnosti razvojnih funkcij podjetja, ki bodo znali pravilno in realno oceniti stanje dejavnosti in kadrov v podjetju in razviti njegovo dolgoročno strategijo, upoštevati ustrezne strokovnjake in družbene premike. Vodstvo mora naravnati razvoj podjetja z dolgoročno strategijo k višjim ciljem, kar bi lahko dosegli z ustvarjanjem t. i. "katalizatorjev tehnološkega razvoja" (4), to je enot oz. strokovnjakov, ki bi jim omogočili sistematski razvoj v smislu doseganja dolgoročnih ciljev. V tej viziji se poslovodne in razvojne strukture morajo zavedati usodne pomembnosti razvoja specialne knjižnice kot organizatorja virov o znanju v podjetju, kar pa vključuje tudi pomembno vlogo bibliotekarja kot informacijskega strokovnjaka. Danes je bibliotekar posrednik pri prenosu informacij do končnega uporabnika. Čas in pravočasne informacije so izredno dragoceni za managerja kot danes imenujemo direktorja. Naloga bibliotечно - informacijskega strokovnjaka pa je, da mu posreduje ažurne, relevantne in poslovne informacije, na tej podlagi pa mu bibliotekar preskrbi dokumente.

Bibliotekar - nosilec razvoja knjižnično - informacijskega sistema v podjetju

Nosilec dejavnosti v specialni knjižnici je bibliotekar ali informacijsko - dokumentacijski strokovnjak, ki smo ga v preteklosti zelo različno poimenovali. Bibliotekar je le lahko pridobil določeno izobrazbo, dokumentalist pa je poleg osnovne izobrazbe večinoma tehnično - prirodoslovne smeri pridobil funkcionalna znanja le s pomočjo tečajev. V to dejavnost uspešna podjetja v svetu vključujejo visokokvalificirane ljudi. Pri nas je sistem šolanja za izobraževanje na teh področjih še v samih začetkih in še ni sistemsko urejen, čeprav je bilo nekaj poskusov. Pri nas je splet vplivov in odzivov med specialno knjižnico in INDOK enoto, med delavci, bibliotekarji, dokumentalisti, informatorji, informacijskimi strokovnjaki izredno kompleksen in prehitro se spreminja.

Na prehodu v informacijsko dobo so specialne knjižnice v razvitem svetu že prerasle v informacijske centre in informacijsko analitične centre, le ti pa posredujejo informacije, specifično obdelane za potrebe specializirane in bolj zahtevne klientele uporabnikov. (K. Cveljo: Specialna knjižnica v sodobni družbi, sedanjí položaj in trendi za prihodnost. 1990 (5)

Zaradi izredno hitrih sprememb in eksplozivnega razvoja informacijskih tehnologij v razvitem svetu ter družbenih odnosov in sprememb v našem okolju je seveda izrednega pomena ustrezno izobraževanje v smislu razvoja informacijske kulture.

Bibliotekar naj bi kot nosilec razvoja informacijskega sistema v podjetju, spoznamo z vodstvom in uporabniki skrbel in organiziral izobraževanje vseh udeležencev v nastajajočem informacijskem sistemu. Razvoj ustreznega knjižnično - informacijskega sistema pomeni veliko trdega dela s pravimi ljudmi. To pomeni povezati najprej delo knjižnice in indok dejavnosti v podjetju, povezati vse vire informacij v podjetju in sebe usposobiti za dajanje in usmerjanje informacij o virih informacij. V današnjem času nam primanjkuje veliko znanja, ki je zajeto na področju bibliotekarsko-informacijske stroke v razvitem svetu, ki ga še posebno sedaj, v globoki družbeni krizi, tudi mi zelo potrebujemo.

Izobraževanje uporabnikov je najbolj pomembno. Zato mora bibliotekar ali dokumentalist oz. informacijski strokovnjak - vodja, aktivno sodelovati z vodstvom podjetja in spremljati dejavnost in razvoj podjetja, poznati mora smotre knjižnice, vire informacij in druge storitve, ki so koristne za vodstvo in strokovnjake v podjetju in izven njega. Vodja mora zlasti skrbeti za potrebe matične organizacije.

Perspektiva za prihodnost: kako naprej?

Glede na geslo tega posvetovanja "Ali smo pripravljeni na knjižnico jutrišnjega dne?" lahko le delno pozitivno odgovorimo. Zavedamo se, da nas čaka še mnogo naporov za doseg tega smotra.

Razvoj knjižnic in preobrazba bibliotekarjev specialnih knjižnic bosta odvisna od razvoja in uspešnosti njihovih podjetij, ne nazadnje pa tudi od samoiniciativnosti samih delavcev. Gotovo pa bodo sodobno organizirana podjetja podpirala permanentno izobraževanje svojih delavcev za pridobivanje informacijsko-dokumentacijsko-komunikacijskih znanj. Dosedanja generacija delavcev v specialnih knjižnicah, četudi ni vedno imela najboljših pogojev za delo (izobraževanje, osebni prejemki itd.), se je medsebojno in dovolj učinkovito strokovno povezovala in je v okviru svojih možnosti veliko naredila za razvoj matičnih organizacij in tudi za razvoj bibliotekarsko-informacijske stroke, kar dokazujejo tudi pripravljeni standardi za specialne knjižnice.

Vendar vsi pogoji za specialno knjižnico jutrišnjega dne v Sloveniji še niso izpolnjeni.

Predvsem:

- še ni resnične zavesti o pomembnosti znanja in njegovega posredovanja uporabnikom, kar bi dalo vzpodbudo za zavestno mišljenje o pomembnosti informacij. S tem bi utrdili važnost posredniške vloge knjižnic, še posebej specialnih knjižnic v gospodarstvu.
- povezava med vodstvom podjetja in specialno knjižnico ter kadri v njej na splošno še ni dosegla ustrezne ravni komuniciranja za organizirano in kontinuirano izvajanje informacijskih storitev in za ustrezno nagrajevanje.
- potrebno je organizirati permanentno izobraževanje delavcev specialne knjižnice glede na potrebe uporabnikov - delavcev matične organizacije.
- urediti in razviti v Sloveniji visokošolski in podiplomski študij s posebnim pogledom na potrebe delavcev v specialnih knjižnicah.
- bibliotekarji in uporabniki morajo biti na tekočem z dosežki, ki omogočajo dostop do vseh virov informacij, kjerkoli so na svetu.
- zagotoviti možnosti vključevanja specialnih knjižnic v velike mreže, tako da bi bila zagotovljena univerzalna dostopnost do informacij in dokumentov v korist uporabnikov sistema.

Pod pogoji, v katerih se danes razvija specialna knjižnica v podjetju, bo zelo težko doseči v kratkem času bistvene premike. Ena najresnejših težav, s katero se bomo srečevali v naslednjem obdobju, bo pomanjkanje ustrezno usposobljenih stro-

kovnjakov z znanjem bibliotekarstva in informacijskih dejavnosti. Vodstva podjetij, ki v svoji knjižnici in INDOK enoti imajo tovrstne strokovnjake, pa *jih morajo ustrezno nagraditi*. Le tako bomo začeli uspešneje graditi vitalni del informacijskega sistema podjetja v korist uporabnikov.

Literatura

1. Slovenski standardi za specialne knjižnice pri ZBDS: sprejeti na seji strokovnega sveta Slovenija za knjižničarstvo 21. 6. 1990, Ljubljana, Arhiv CTK
2. Oblak, M., M. Šlajpah: Vloga specialnih knjižnic pri pospeševanju družbenega in gospodarskega razvoja v SR Sloveniji. - 11. Skupščina Zveze društev bibliotekarjev Jugoslavije, Ohrid, 24. 4 - 26. 4. 1986. - V: Edinaesto sobranie na Sojuzot na društva na bibliotechnite rabotnici na Jugoslavija, Ohrid, 24. - 26. april 1986, Skopje, 1987, str. 339 - 346
3. Kobe, T.: Znanstvene informacije v knjižnici. - Knjižnica, 32/1988, št. 1/2
4. Srića, V.: Od krize do vizije, Privredni vjesnik, Zagreb - 1988
5. Cveljo, K.: Specialna knjižnica v sodobni družbi, sedanjí položaj in trendi za prihodnost. - Ljubljana 1990, Arhiv CTK